

Ён каваў сваю долю

Сёлета ў жніўні спаўняецца 130 гадоў з дня нараджэння беларускага паэта, артыста, мастака і музыканта Язэпа Лявіцкага, больш вядомага пад псеўданімам Юрка Снапко (1893 – 1916 ? 1917). Пражыў ён усяго 23 гады і загінуў пад час Першай сусветнай вайны. Я ўжо некалькі разоў згадваў пра гэтага таленавітага беларуса з Беластоцкай. Быў ён вельмі здольным чалавекам і мог шмат напісаць добрых твораў. Але лёс яго склаўся трагічна. І біяграфічных звестак пра Язэпа Лявіцкага, фотаздымкаў і документаў захавалася мала.

Язэп Лявіцкі нарадзіўся ў жніўні 1893 года на хутары Горны Хлеўс Сакольскага павета на Беластоцчыне ў сям'і беларускіх сялян. Яго бацька меў майнтэк і добры надзел зямлі. У 1913 годзе Язэп скончыў Гродзенскую мужчынскую гімназію. Пад час вучобы актыўна ўдзельнічаў у рабоце Гродзенскага гуртка Беларускай моладзі: выступіў у спектаклях, пісаў вершы, малываў дэкарацыі, спяваў у хоры. Аб гэтым светлым Устаімам пакінула Зосяшка Верас: «Адрау з аса-сені пачалі мы рыхтавацца да чарговага вечарня-спектакля. Выбралі “Моднага шляхціка” Каруса Каганца. Заварушыўся наш гурток пачаволу вывучэнне роляў, рэпетыцыі, спеўкі, рэлеўныя аркестры, гадрытоўка дэкарацый і г. д. “Модны шляхцік” выйшаў вельмі добра. У яго пастановцы прымалі ўдзел: Д. Сівіцкіца (Ганка), Язэп Лявіцкі (бацька), Казюк Калышка (шляхціц), Вінцук Семяновіч (Ігнась), Янка Ляўковіч (свят), Адольф Язюк (судфёр), Адам Бычкоўскі (рэжысёр)... Публікі было шмат, быў нават адзін наставнік з Гродзенскай рэальнай гімназіі, прагрэсіўны, разумны чалавек. Але най-большую радасць адчулі мы, бачучы дарагога госяца з Вільні – Івана Луцкевіча, які прыехаў на наша запрашэнне...» («Беларускі календар – 1981»). (Беласток, 1981. С. 180 – 189).

Пасля вучобы ў Гродне Язэп Лявіцкі паступіў на прыродазнаўчы факультэт Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта. Праўда, вучыўся ён там толькі адзін год. Па Уласным жаданні юнак з Сакольшчыны пераваў ў Ваенна-медыцынскую акадэмію.

У Пецярбургу Язэп Лявіцкі таксама не сядзеў убаку ад беларускіх спраў. Ён актыўна ўключыўся ў беларускі літаратурна-грамадскі рух, быў сябрам беларускага студэнцкага гуртка. Шмат перапісаўся з Зосяшкай Верас. Гэтыя лісты яна да смерці захоўвала ў сваім хатнім архіве. Як раскаваў прафэсар Гродзенскага ўніверсітэта Аліксеў Пяткевіч, нават тыя пісьмы сведчылі, што гэта быў дапытлівы, жадны любові юнак, схільны да разваг, самааналізу. Ён сур'ёзна шукаў сваю жыццёвую сіяхуню, пысьмакам задумаўся аб усім, да чаго дэканалася яго чулае, уражлівае сэрца. Але імту, тыповому маладому інтэлігенту, які выйшаў з вёскі, нялёгка было прыжыцца ў вялікім і дэякім ад Беларусаў горадзе.

У 1915 годзе Язэпа Лявіцкага прызвалі ў армію і адправілі на фронт Першай сусветнай вайны, дзе ён і загінуў. Паводле іншай версіі, юнак, як студэнт медыцынскай акадэміі, быў накіраваны ў Маскву ў інфекцыйны шпіталь. Там нібыта захварэў на тыф і памёр у 1916 годзе.

яна, што яе версія прайдуць» (Зосяшка Верас. «Я помню ўсё». Гародня – Урошля, 2013. С. 159).

Згадваю фотаздымак Язэпа Лявіцкага ў дамавіне ніколі і нідзе не друкаваўся. Ён не трапіў у і мне ў рукі. Хутчэй за ўсё, яго былая нарачоная той здымак Зосяшка Верас так і не даслала. А цяпер яго знайсці наўрад ці ўдасца. Бо і прывішча той нарачоная – невядомае.

У аддзеле рэдкай кнігі Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея захоўваюцца асобныя нумары часопіса «Педагогическое дело». Ён выдаваўся ў Гродне ў 1911 – 1914 гадах на рускай мове і з'яўляўся органам Гродзенскага педагогічнага таварыства. З друку выйшла 12 нумароў часопіса. У ім публікаваліся метадычныя распрацоўкі, бібліяграфічныя агляды, справадзачы ад педагогічных курсак і вучнёўскіх экскурсіях, нататкі настаўнікаў і нават мастацтва твораў. Сярод апошніх у першым і трэцім нумарах «Педагогического дела» былі змешчаны некалькі вершаў Язэпа Лявіцкага пад псеўданімам Юрка Снапко. У гэтым часопісе малады беларускі паэт надрукаваў пяць вершаў: тры на беларускай мове і два на рускай. Лічэ тры яго вершы на роднай мове былі надрукаваны і ў газэце «Аднадзёнцы» «Колас Беларускай нівы», а адзін захоўваўся ў хатнім архіве Зосяшка Верас.

Так, на сёння нам вядома імя беларускамоўных вершаў Юрка Снапко: «Доля сіроткі», «Песня», «Мужык», «Вясна», «Не даў мне бацька ні багаціны...», «Па краю» і «Барачба».

Пра што пісаў сою гадоў таму малады беларускі паэт? У вершы «Доля сіроткі» паэт перадае пач-дзятчыны-сіроткі пра яе горкую долю. Вершчытаецца лёгка, бабудаўнасць паэтам на фальклорнай аснове. Традыцыйнае тут спліяло з высокай культурнай паэзія, якая метафарызуе, маючы

на ўвазе пэўныя, акрэсленыя абставіны, час, стан чалавека: *Ой жыццё мае Неясёлае, Доля ты мая, Доля горкая. Ты жыццё ў мяне – Ноч асенняя, І на свеце я Адна бедная, Маці нет у мяне, Бацькі роднага, Спяць даўно яны Неграбуждана.*

А цяпер жыў Азінокае, Лепшыя долі ждзку, Шчасця-радаці... У вершы «Мужык» Юрка Снапко апісвае Беларускага мужыка, у якога «сярмяга падзёрта – аджазе ўся, хлеб чорны вьсе, кроў дабыты». Гэты мужык-беларус у радках паэта, хоць і бедны, але вельмі адданы сваёй Бацькаўшчыне.

У краі, то загнаны Бядой Чужы, непрывытны, далёка, Усё глача на ніве радной, Звяртаецца ўсё

да старонкі *Ён вокам, дзе мову пачуў, там рос?* *Сын верны ачыне сваёй – Беларусі!*

А ў вершы «Песня» паэт хоча заспяваць пасію не панам, а мужыку ў яго хатцы, заспяваць аб цішкай нядолі, ды нават «і слёзы яму абшраў бы, тупіў бы, як брата свайго». Верш «Вясна» – гэта своеасабытны гімн беларусам, гімн вьсне, гімн свабодзе. Аўтар заклікае, каб беларусы прачнуліся, прабудзіліся, як вясна ад доўгага сну:

Прабудзіліся зямля, прабудзіліся і Ты, Прабудзісь ад цямяноты, надолі, Беларускі народ, нешчасны, сваяты, Рвьс да сонца,

Навукі і волі! У вершак «Не даў мне бацька ні багаціны...» і «Па краю» паэт апісвае долю беларускага мужыка, які «не знаў ішчасця, лепшыя долі, к зямлі сагнуўшыся хазіў».

Наогул, Юрка Снапко шмат сваіх паэтычных і драматычных прастам беларускаму людю. А верш «Барачба» ён, магчыма, напісаў ужо пад час Першай сусветнай вайны. Цяжка памаў былі на вайне. Ды й каму і калі ў акопах было лёгка! Але паэт заставаўся аптымістам, адчуваў сябе ўпэўнена і мужна:

Ды пакуль кроў кіпіць, сэрца б'ецца мае, Пакуль чую сябе маладым, Буду долю каваяць, доло-ішчасце мае, Буду з лёсам

змагацца сваім! У паэзіі Юрка Снапко пераважалі грамадзянскія матывы. Ён паказваў драматызм лёсу сельянина-працаўніка, апяваў яго маральную сілу і чалавечую годнасць, свярдажу непабходнасць для народа навукі і асветы як фактара грамадскага абнаўлення жыцця, паэтызаваў любоў да Бацькаўшчыны, услаўляў барачбу за волю і ішчасце. Шкада толькі, што пражыў паэт зусім мала.

Гродзенскі часопіс «Педагогическое дело», дзе надрукаваў свае першыя вершы Юрка Снапко.

У лютым 1979 года Зосяшка Верас пісала Аліксею Пяткевічу: «Казалі мне пра Язэпа Лявіцкага – забіты на фронце. Яго былая нарачоная, якая і цяпер жыўе ў Варшаве, расказвае, быццам спаткала Адольфа Зенюка з Сухаволі (Беластоцчына), які вёў для сваякоў Я. Лявіцкага здымак яго ў труне... Быццам Я. Лявіцкі працаваў у Маскве ў шпіталі, заразаўся там тыфубусам і памёр. Сваякі Я. Лявіцкага, якія жывуць у вёсцы Левіска, кажуць, што ў Пецярбургу (хіба ў 1917 годзе ў час развалюшчы) Я. Лявіцкі некалькі ксьвдз (магчыма, таксама з Сухаволі або вьколпін) былі арэштаваныя. Ксьвдз таго выпусцілі, а Я. Лявіцкага расстрэлялі (афіцэр, хоць і лекар...!). Думаю, што той ксьвдз – навожны сведка – і раскаваў. Нарачоная Я. Лявіцкага трымаецца сваёй веры. Абядае прыслать той здымак. Калі прышла, тады будзе

Гродзенскі гурток Беларускай моладзі. Юрка Снапко стаяць у другім радзе зверху трэці справа. Фотаздымак 1911 г.